

Evidencijski broj / Article ID: 20610248
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

str. 54 **200 godina Ante Starčevića: pisao je ekavicom i bio protiv klera u politici**

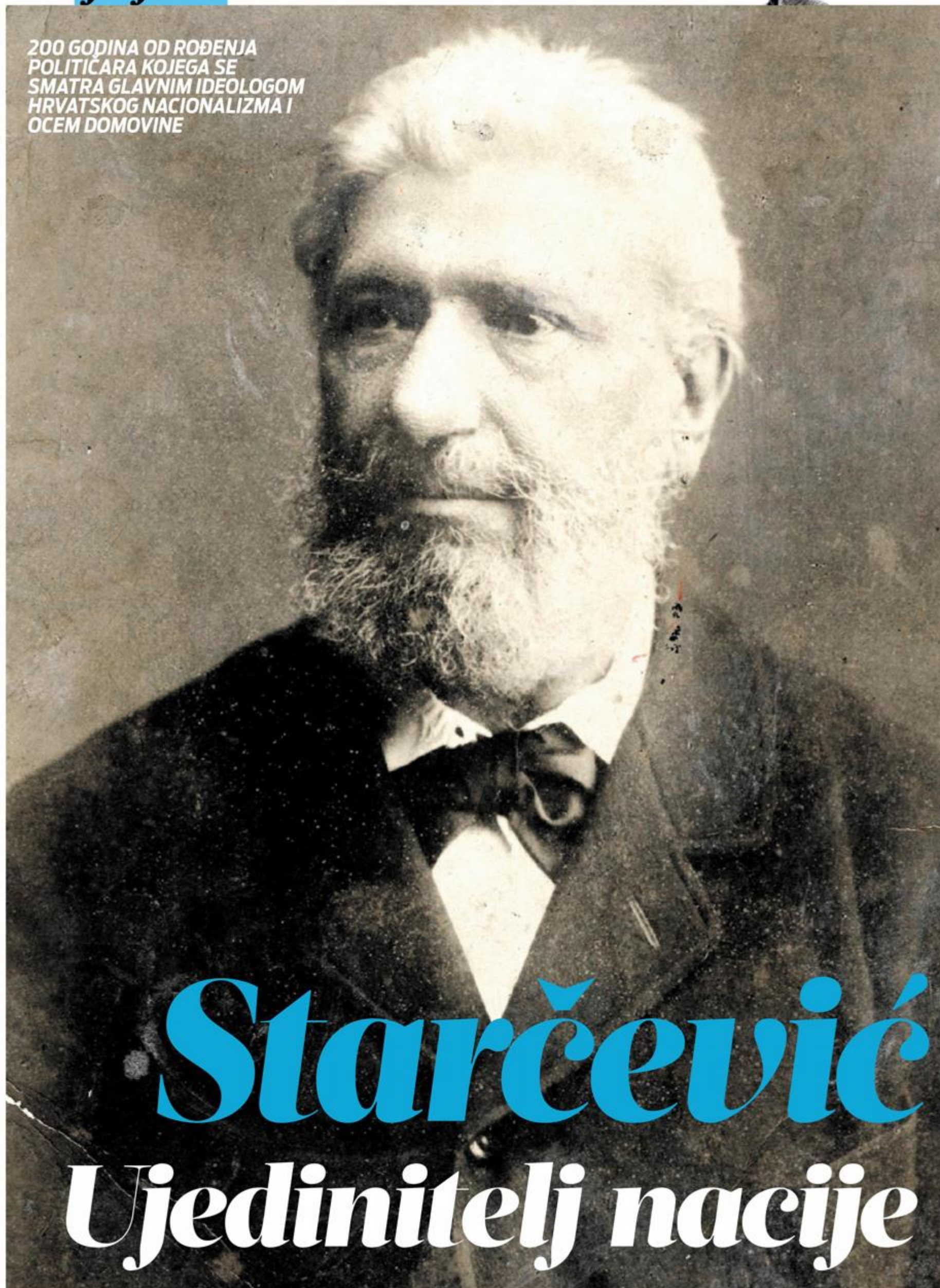
feljton

piše Ivica Beti

200 GODINA OD ROĐENJA
POLITIČARA KOJEGA SE
SMATRA GLAVNIM IDEOLOGOM
HRVATSKOG NACIONALIZMA I
OCEM DOMOVINE

DRŽAVNI ARHIV GOSPIĆ

Starčević

Ujedinitelj nacije

Fotografija Ante Starčevića u vlasništvu je Državnog arhiva u Gospiću, HR-DAGS-116, Zbirka fotografija, i objavljujemo je uz njihovo dopuštenje

Na posljednjem ispraćaju bilo je, pisalo se, oko 30.000 ljudi i oko 20.000 promatrača. Svu pokretnu i nepokretnu imovinu i književna djela ostavio je sinovcu dr. Mili Starčeviću, koji ga je zadnjih godina njegovao kao pravi sin

Suprotstavljao se sudjelovanju klera u političkom životu, a iako je bio Ličanin i ikavac, svoje je knjige pisao na ekavici

E

ugen Kumičić. On je Antu Starčevića nazvao Ocem Domovine, i to još za njegova života. Književnik je taj časni naslov zapisao u uvodnoj posveti svog povijesnoga romana "Urota Zrinsko-frankopanska". Starčević je tada imao 70 godina. Ove godine obilježava se 200 godina rođenja tog legendarnog pučkog tribuna, književnika, poliglota, osnivača Stranke prava 1861., koji je zastupnik u Hrvatskom saboru bio dulje od tri desetljeća, do smrti 1896.

– Za predstavnika naroda biran je osam puta. Uz njegovo ime pridodan je i uzvišeni naslov Oca Domovine, kojim ga je prema klasičnoj republikanskoj tradiciji počastio znameniti hrvatski književnik Eugen Kumičić. Posveta svjedoči da i Republika Hrvatska ima oca utemeljitelja, kao što Amerika štuje svoje "founding fathers". Uspomenama na svoje utemeljitelje republike potvrđuju identitet, učvršćuju načela zajedničkoga življenja, održavaju stabilnost i polažu zalag za budućnost – kaže nam prof. dr. Pavo Barišić, redoviti profesor na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu te bivši hrvatski ministar znanosti i obrazovanja, koji proučava Starčevićovu ostavštinu pa je tako nedavno objavio i knjigu "Ante Starčević. Ideali slobode i prava".

Barišić otkriva da je i sam Starčević volio obilježavati jubileje. Objavio je, na primjer, niz članaka u povodu 100. obljetnice Francuske revolucije. Napisao je čak i knjigu pod naslovom "Jubileji".

– Na primjeru Francuske, gdje spomenike podižu općine i gradovi, kada to ne može država, prisposobio je značenje uspomena na ugledne velikane. Slavni uzori nadahnjuju mlade na veće zauzimanje za opće dobro zajednice. Pisao je u časopisu Sloboda 24. lipnja 1883. kako oni "prinašaju k odgojenju, k oplemenjenju, k uzvišenim mislim i radnjam, više nego svi učitelji i sve učionice, i sve plađe, i sva nadarja, i sve pedepse". Dostojni baštinici tako se politički razlučuju od razmetnih sinova koji ostavštinu ne cijene nego je uludo rasipaju. Kada se pita o tome što je Otac Domovine ostavio u trajno nasljeđe Hrvatskoj, tada se u prvi plan

nameću dva ideala – sloboda i pravo. Sloboda je riječ koja zacijelo na najviše mjesta odjekuje u Starčevićevim govorima i spisima. Tako se naziva i glasilo u kojemu je svakodnevno pisao uvodnike. Iz ljubavi prema slobodi ostavio je u naslijeđe veličanstven nacrt hrvatske Deklaracije o nezavisnosti. Njegove Predstavke Riječke županije iz 1861. pisane su prema uzoru na američku Deklaraciju. Američke kolonije deklarirale su vlastito pravo na nezavisnost, odričući podložnost kolonijalnoj vladavini britanske krunice. Starčević je u Predstavkama na sličan način dokazivao hrvatskom kralju i austrijskom caru Franji Josipu I. pravo hrvatskoga naroda na samoodređenje. Podsjećao ga je na održavanje ugovornih obveza proisteklih iz slobodno izražene volje naroda. Na više mjesta pozvao se na Montesquieuove argumente. Potome ima sličnosti s Deklaracijom o neovisnosti. Kao što temeljni američki akt polazi od naravnih prava na slobodno sklapanje i razvrgavanje državnih ugovora kada ih vladari samovoljno krše, tako se i Predstavke pozivaju na najviše pravo naroda. Formulacije o neotuđivim prirodnim i božanskim pravima svih ljudi na život, slobodu i sreću Starčević je primijenio na hrvatske prilike i ljude.

U Predstavci o ustanovljenju odnošaja među kraljevinama Hrvatske i Ugarske označio je slobodu i osjećaj čiste duševnosti za "najugodnije i najveličanstvenije čuvstvo" ljudske naravi. O slobodi piše u značenju autonomije, postavljanja općih načela uma i prava na slobodno uređenje življenja u zajednici. Uz slobodu naroda ističe pravo svakoga čovjeka na osobne slobode: slobodu mišljenja, vjere i duševnosti, slobodu narodnosti. Brine se da sve duše u državi budu slobodne, kako neka nepravdom ne bi trpjela – pojašnjava profesor Barišić.

U nekoliko govora i nizu članaka Starčević je, dodaje, pisao i o slobodi govora i tiska. Zagovarao je slobodu riječi "u potpunosti mjeri bez granice". Smatrao je da bez različitih mnijenja "nema prisposobljenja ni napretka", da je pravo u

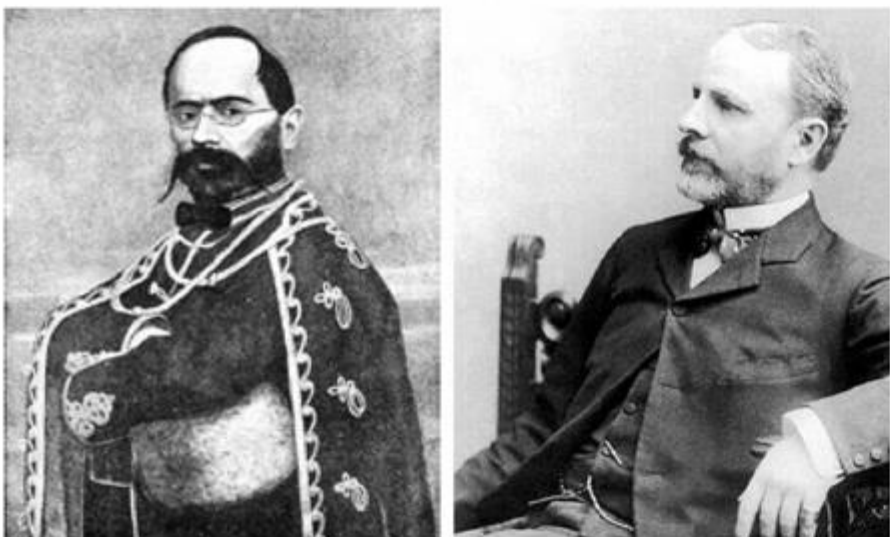
najširem smislu povezano s moralom i vjerom, izvire iz najvišega božanskoga uma i prirode, tako da je iznad države i obvezuje svaku politiku.

– Na pravnom temelju gradi se država, politika se zasniva na moralu. Obrazloženjem slobode Starčević je ostavio u naslijeđe uzvišene misli o ljudskim pravima. Njegove riječi tiskane u Slobodi 23. ožujka 1883. svjedoče o zauzimanju za bratstvo i univerzalnost iznad svake isključivosti: "U svakoj zemlji ima pučanstva različitih jezikom, verom, pashinom, itd., pa se po tomu i različitim imeni zovu. I u Hrvatskoj ima pučanstva talianskoga, židovskoga, ciganskoga itd. Mi nevidjamo da ti nazivi obćenitosti stanovništvu ili domovini škode. Dok je tako, naše je načelo: te nazive neotimati i nenarivavati: neka ih svatko rabi i menja kako hoće. [...] Deržec se toga načela, mi iskreno ljubimo i za brata deržimo i Serba, i Nemca, i Talijana, i Žida, i Ciganina, i Luterovca, itd., svakoga tko radi za obćenito dobro svega naroda i cele domovine, a plašimo se jednako i Hervata i Serba, itd., svakoga tko je proti onim skupnim svetinjama" – citira Barišić i napominje da je poprje Ante Starčevića bilo postavljeno, zajedno s ostalim velikanima hrvatske povijesti, na istaknutom mjestu na Pantovčaku za vrijeme prvog predsjednika dr. Franje Tuđmana.

Iz Starčevićeve ostavštine osobito je, smatra Barišić, poticajna ideja pomirenja. – To je uzvišena ideja na kojoj se osnivaju republike. Na njoj se gradi suvremena ujedinjena Europa. Njome se nadilaze retrogradne ideološke čistke. Na čelu hrvatske borbe za državnu nezavisnost i utemeljenje republike nakon raspada totalitarne ideologije komunizma našao se povjesničar koji je slijedio pomirbu u društvu. Bio je general koji je ujedinio hrvatski narod u težnji za političkom samostalnošću kao što je to učinio general George Washington u borbi za američku nezavisnost. U hrvatskoj Deklaraciji o neovisnosti izložene su idejne smjernice na kojima se danas ujedinjuje Europa. Svijetao su primjer kako se valja opirati onima koji

SRPSKOMU NARODU NIJEKAO JE IME. IPAK, ZABILJEŽENO JE I KAKO JE PRED SVJEDOCIMA UZVISIVAO POLITIČKE I PATRIOTSKE VRLINE SRBA

Knjiga Pave Barišića "Ante Starčević, Ideali slobode i prava" na slici sasvim gore; na slici lijevo Eugen Kvaternik s kojim je 1861. utemeljio hrvatski pravaški pokret; na slici desno Khuen Héderváry, koji je Starčevića uzaludno pokušavao pridobiti uzbuđivim obećanjima

obnavljaju imperijalističke težnje, poništavaju državnu neovisnost i pokušavaju oduzeti slobodu drugim narodima. Starčević poručuje da je pravi put miru u svijetu bratstvo svih ljudi i naroda na načelima slobode i jednakosti. Poručuje također nasljednicima u Hrvatskoj da ako žele očuvati i razvijati republiku trebaju poštovati njezine početke i gajiti uspomene na one koji su svoje živote ugradili u temelje zajedničke slobode – zaključuje prof. Barišić.

Starčević je u Pešti doktorirao filozofiju, no nije uspio dobiti mjesto profesora filozofije i povijesti u Zagrebu pa se zaposlio kao pisar u odvjetničkom uredu Ladislava Šrama. Suradivao je s Narodnim novinama. Isprva je bio pobornik narodnjaka, a kao pristaša ilirskog pokreta družio se s Ljudevitom Gajem s kojim se razišao nakon jezikoslovnih polemika sa srpskim listovima u Gajevim Narodnim novinama, bez njegova znanja. "Mi žalibože znamo, da se ne znanstvo više manje derži sve dice Adamove, ali nismo ni sanjali, da ima tako pametnih glavah, koje bi mislile, da Hervati pišu ali da namieravaju pisati kojime drugim jezikom, izvan svoga materinskoga hervatskoga jezika", napisao je Starčević.

Pisao je i protiv jezične koncepcije Vuka Stefanovića Karadžića i njegovih sljedbenika u Hrvatskoj, s kojima je vodio oštre polemike o jeziku. Posvetio se književnom radu, napisavši četiri drame, prevodeći Novi zavjet i suradujući s časopisom Neven Matice hrvatske, da bi nakon pada Bac-

hova apsolutizma i obnove ustavnog poretka ušao u politiku.

Početkom 1861. izabran je za velikog bilježnika riječke županije, a ubrzo nastaju i već spomenute Predstavke u kojima su se nazirale osnovne ideje Stranke prava koju će osnovati zajedno s prijateljem Eugenom Kvaternikom. Kao narodni zastupnik kotara Hreljin – Grobnik 1861. biran je u Hrvatski sabor. Bio je glasan protivnik austrijske vlasti. "Ni pod Beč, ni pod Peštu, nego za slobodnu, samostalnu Hrvatsku", rekao je. Držao je da Hrvatska može sama opstati. U prvom velikom govoru rekao je da "Austrija zna, da vladar, koji narod ali zemlju bez krivnje naroda izda ili zasužnji, prestaje biti vladarom, te postaje krvolokom". Zalagao se za rehabilitaciju Petra Zrinskog i Frana Krešte Frankopana. Ubijeni su jer su bili bogati i ljubili svoju domovinu i slobodu. Optužio je 1862. austrijsku vladu za neredu u Rijeci za vrijeme posvećenja županijske zastave pa je osuđen na mjesec dana zatvora. Pobjedio je i na sljedećim izborima, ovaj put kao predstavnik kotara Zagreb III. i Vrbovsko. U tom svom drugom mandatu isticao je da Hrvatska nije nikakva prikrapa Austriji i Madarskoj, nego povijesna, samostalna kraljevina. Netko je zapisao da je od tuge i boli preko noći osijedio kad je, unatoč njegovim upozorenjima da bi Hrvatska time postala austrijska pokrajina, u Saboru 1866. izglasao prijedlog tzv. adresa Franje Račkog. Izdaja prava i pazar, tako je o tome mislio Starčević.

Starčeviću i njegovim pravašima vlade su pokušavale na sve načine otežati ponovni izbor u Sabor.

"Prekrajali su izborni zakon, mijenjali izborne kotareve, prijetnjama i ucjenama zastrašivali pristaše pravaštva, u čemu se najviše isticao Khuen Héderváry. On je i došao u Hrvatsku sa zadaćom da je pacificira, a to je najprije značilo, da ukroti i po mogućnosti razori Stranku prava. Kad mu to nije uspijevalo silom, pokušavao je, uzalud, kao i ban Levin Rauch prije njega, pridobiti Starčevića uzbuđivim osobnim obećanjima. Bilo je to najgore od svega što je mogao pokušati, dokaz da nije priznavao Starčevića ni razumio izvornu snagu pravaštva.

est, puna tri desetljeća stajao je Starčević u hrvatskoj politici sam nasuprot svima koji su bili prijatelji Hrvatskoj, sam protiv unionista i narodnjaka, madarona i austrofila. A onda i jugoslavenski srbofil! navodi akademik Dubravko Jelčić u predgovoru knjige "Ante Starčević – književna djela" iz 1995., u kojoj je Starčević predstavljen i kao književnik.

Napisao je četiri drame, jednoj se ne zna ime, a ostale su "Porin", "Ljubomir" i "Selski prorok", potonja je jedina i sačuvana. Zanimljivo je da je pisao i političku satiru, poput njegovih znamenitih "Pisama Magjarolaca". Pod Madarolcima je mislio i na pristaše Narodne stranke koji su vagali između Beča i Pešte, sužnjeva Madara i Austrijanaca. Skovao je

i imenicu Slavoserb od latinske imenice sclavus ili rob i servus ili sluga, kojom je također "častio" neistomišljenike i protivnike ideja pravaša.

Objavljivao je i u humorističnom listu Zvekan. "Ako mislite se slabiji mora samo prilagodavati jačemu čemu nam treba sabora, osim da vi birate nadnevnicu i trpate vaše trbuhe izdavajuć narod?" zbori jedan od Starčevićevih likova.

Kad je 1850. u Beču, s polazišnom točkom da su južni Slaveni jedan narod, postignut dogovor o jednom zajedničkom standardnom jeziku i dvama pismima, latinici i ćirilici, te da ijekavski štokavski govor bude osnovica tom zajedničkom jeziku, Starčević je bio protiv. Htio je uvesti u hrvatski jezik ekavicu, što je govor Hrvata kajkavaca i dijela čakavaca kako bi se hrvatski jezik razlikovao od srpskoga, za koji se u danom trenutku činilo da će u potpunosti preuzeti ijekavicu.

Iako je bio Ličanin i izvorno ikavac, svoje je knjige pisao na ekavici. Jezikoslovac Marko Samardžija naveo je da je Starčević ispočetka refleksive jata pisao, pomalo neočekivano, s ie/je, načinom koji je tek ulazio u tadašnju hrvatsku pisanu praksu, a koristio je i "rogato e", uobičajeno za preporodno razdoblje. No u većini radova objavljenih nakon 1850. Starčević se okreće ekavskom refleksu jata. "Pisanje ije/je koje su zagovarali Karadžić i njegovi u početku vrlo malobrojni hrvatski pristaše Starčeviću jednostavno nije dolazilo u obzir, navlastito nakon što je objavljen članak "Srbi svi i svuda", 1848., neka vrsta velikosrpskoga nacionalnog programa u kojem su svi štokavci, neovisno o "vjerozakonu", proglašeni Srbima. Stiješnjen između sve veće proširenosti, odnosno običnosti rješenja zagrebačke škole, koja je pisala ie/je, i srpskosti Karadžićeva rješenja ije/je, Starčević se odlučio za ono rješenje koje je tada u hrvatskoj pisanoj praksi bilo najrjeđe i najneobičnije, pa zato i najosebnije", istaknuo je na jednom stručnom skupu o Starčeviću M. Samardžija.

Nakon što je pobjedio i osvojio i treći mandat, kao zastupnik kotara Krapina, 1871. uhićen je pod sumnjom da je sudjelovao u organizaciji Rakovičke bune. Nije, pa je oslobođen zbog nedostatka dokaza. Taj je oružani ustanak protiv Austro-Ugarske Monarhije pokrenuo njegov prijatelj Eugen Kvaternik s ciljem stvaranja odcepljenja Hrvatske.

U "Hrvatskom biografskom leksikonu" Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža navodi se da je Starčević protivnik, najviše Josipa Jurja Strossmayera (s kojim se kasnije pomirio), Ivana Mažuranića i njihove sljedbenike, prozivao za izdaju i nepovoljan položaj Hrvata u Monarhiji. Njegov pojam "slavoserbska pasmina" suvremenici i kasniji autori sagledavali su i u kontekstu neodmjerenosti prema Srbima, premda se većinom drži da se ne odnosi na pripadnike etnije nego na pojedince koji kao oruđe tuđih vlasti suraduju po potrebi i sa Srbima i s predstavnicima drugih slavenskih naroda, navodi se u crtici o Starčeviću. U spisu "Ime Serb" srpskomu narodu nije rekao je ime, a u raspravi "Pasma slavoserbska po Hervatskoj" negirao je srpsku nacionalnu misao u kontekstu protuturskoga ustanka kršćanskih naroda u jugoistočnoj Europi. Ipak, zabilježeno je i kako je

pred svjedocima hvalio i uzvisivao političke i patriotske vrline srpskog naroda, navodi se u Leksikonu.

Među pravašima je vladalo nezadovoljstvo nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe, pa su ustali protiv Beča i Pešte. Kvaternik i većina pobunjenika, među kojima su bili i krajišnici, ubijeni su, stranačko glasilo je ugašeno, a stranka je bila isključena iz političkog života Hrvatske sve do 1878. Starčević se povukao na imanje u Jaski do ponovnog izbora za zastupnika 1878. U Naputku za pristaše Stranke prava pisao je o otvorenosti svoje stranke svim slojevima hrvatskog društva i ljudima različite vjeroispovijesti jer su to preduvjetima nacionalnoga jedinstva.

Suprotstavljao se sudjelovanju klera u političkom životu, što je nailazilo na kritike u crkvenim krugovima. Smatrao je da vjera treba biti privatna stvar i promovirao načelo laicizacije. Zamjeralo mu se i kako je povremeno opisivao Židove, iako je o njima pisao iz vjerskih razloga. "Analiza izvora jasno pokazuje da je Starčević bio protiv antisemitizma kao pojave, bilo da je izazvana vjerskom ili rasnom netrpeljivošću, bilo da je imala socijalne uzroke", piše u znanstvenom članku "Ante Starčević i Židovi (prema pisanju lista Sloboda)" Mate Artuković.

Starčević je tvrdio je da su seljaci glavni stup koji drži narode i države: "Sretna gospoda mogu biti samo uz sretnu negospodu; pače da nema gospodina van svatko pod svojom kapom; da višji – gospoda – moraju služiti, ne zapovijedati puku; da je uljudnost sveto držanstvo svakomu, i ako je gdje iznimka, da narod ima pravo neuljudan biti naprama gospodi koju on hrani i uzdržava, a nikada gospoda naprama narodu, svojemu".

Nakon unutarstranačkih sukoba i svade s Franom Folnegovićem istupio je iz Stranke prava i 1895. s Eugenom Kumčićem i još nekima osnovao Čistu stranku prava.

Ante Starčević je nesumnjivo jedna od najvećih povijesnih osoba hrvatskog nacionalnog korpusa i o tome svjedoči titula Oca Domovine koju je opravdano dobio zbog svojeg političkog i društvenog djelovanja. Osobno, tijekom svojeg profesionalnog rada, s Antom Starčevićem ponajviše sam se susretao kroz politički program Franje Tuđmana. Name, Starčevićeva politika bezuvjetnog suvereniteta hrvatskog naroda i Hrvatske je bila jedan od kamena temeljaca Tuđmanove ideologije i politike koja je početkom 1990-ih rezultirala uspostavom i obranom suverene, neovisne i demokratske Hrvatske. Uz to, kao povjesničar koji je bio dobro upoznat sa sudbinom hrvatskog naroda tijekom modernog i suvremenog povijesnog razdoblja, odnosno sa životom hrvatskog naroda u državnim tvorevinama u kojima nije odlučivao sam o svojoj sudbini, Franjo Tuđman je znao kako nema općenacionalnog napretka i jednog stvarnog nacionalnog ostvarenja bez potpune nacionalne i političke slobode. Dakle, prema mom mišljenju, postavke suverenističke političke ideologije Ante Starčevića izdržale su test vremena i, ono što je najvažnije, bile su ideja vodilja u najtežim povijesnim vremenima za brojne generacije hrvatskog naroda – kaže za Nedjelju povjesničar dr. sc. Domagoj Knežević.